

تاب آوری در نگاه های اقتصادی

اندیشنامه ۲۲

Economic resilience

اندیشکده صنعت
فناوری و اقتصاد

WWW.SAFATHINKTANK.IR

اندیشکده دانش بنیان صنعت، فناوری و اقتصاد (صفا) یزد

اندیشنامه شماره ۳۳

تاب آوری در بنگاه‌های اقتصادی

پژوهشگر: سید علیرضا صفویان

ناظر: حسن بلندیان

بهار ۱۴۰۳

فهرست

۲	چکیده
۳	بیان مسئله
۳	آشنایی با مفهوم تاب‌آوری
۴	تاب‌آوری در اقتصاد
۵	ارتباط تاب‌آوری و پایداری
۵	نگرش سازمان‌ها به مفهوم تاب‌آوری
۶	رویکرد سازمان‌ها در مواجهه با مخاطرات
۶	مدل‌های تاب‌آوری در جهان
۸	مدل تاب‌آوری در اقتصاد و شرکت‌های تعاونی و رویکرد الهام‌بخش
۱۰	منابع

چکیده

در دنیای فرصت‌های اقتصادی امروز، بنگاه‌های اقتصادی با کشف فرصت‌های نوظهور و مقابله با تهدیدات و نوسانات متعدد از جمله بحران‌های مالی، تغییرات فناوری و رقابت شدید مواجه هستند. مفهوم تاب‌آوری به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی برای حفظ پایداری، مدیریت بحران‌ها، و استفاده از فرصت‌ها در شرایط دشوار اهمیت ویژه‌ای یافته است. این مطالعه با هدف بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری در بنگاه‌های اقتصادی و ارائه راهکارهایی برای تقویت آن انجام شده است. در این پژوهش، ابتدا مفاهیم و نظریات مرتبط با تاب‌آوری مورد بررسی قرار گرفته و سپس مدل‌های جهانی و کاربردی تاب‌آوری در اقتصاد تحلیل شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که بنگاه‌های تاب‌آور نه تنها توانایی بازیابی سریع از بحران‌ها را دارند، بلکه می‌توانند با اتخاذ رویکردهای استراتژیک و نوآورانه، مسیرهای رشد جدیدی ایجاد کنند. در پایان، توصیه‌هایی برای تقویت تاب‌آوری در بنگاه‌های اقتصادی و بهره‌گیری از آن به‌عنوان فرصتی برای توسعه پایدار ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی:

تاب‌آوری اقتصادی، مدیریت بحران، پایداری سازمانی، بنگاه‌های اقتصادی، توسعه پایدار

Abstract

In today's world of economic opportunities, businesses are confronted with discovering emerging opportunities and addressing numerous threats and fluctuations including financial crises, technological changes, and intense competition. The concept of resilience has gained special significance as a key factor in maintaining stability, managing crises, and leveraging opportunities in challenging conditions. This study aims to examine the factors influencing resilience in businesses and to provide strategies for enhancing it. Initially, the study explores relevant concepts and theories of resilience, followed by an analysis of global and practical models of resilience in the economy. The results indicate that resilient businesses not only have the ability to recover quickly from crises, but they can also create new growth pathways by adopting strategic and innovative approaches. In conclusion, recommendations are provided for strengthening resilience in businesses and utilizing it as an opportunity for sustainable development.

Keywords:

Economic Resilience, Crisis Management, Organizational Sustainability, Business Enterprises, Sustainable Development

بیان مسئله

در دنیای فرصت‌های اقتصادی امروز، بنگاه‌های اقتصادی با کشف فرصت‌های نوظهور و مقابله با تهدیدات و نوسانات متعدد از جمله بحران‌های مالی، تغییرات فناوری و رقابت شدید مواجه هستند. مفهوم تاب‌آوری به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی برای حفظ پایداری، مدیریت بحران‌ها، و استفاده از فرصت‌ها در شرایط دشوار اهمیت ویژه‌ای یافته است. چالش‌ها می‌توانند به‌طور جدی بقای سازمان‌ها را تهدید کنند و در صورت عدم واکنش مناسب، منجر به کاهش کارایی، ازدست‌دادن سهم بازار و حتی ورشکستگی شوند. در این شرایط، مفهوم تاب‌آوری سازمانی به‌عنوان یکی از عوامل کلیدی برای مدیریت بحران‌ها و حفظ پایداری سازمان‌ها اهمیت بیشتری یافته است (Akgün et al., 2014). همچنین با توجه به بند ۲۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و تاکید اسناد بالادستی برای تدبیر در مدیریت مخاطرات اقتصادی و افزایش تاب‌آوری و لزوم اجرایی‌سازی قواعد و استراتژی‌های مدون شده، ضروری است که سازمان‌ها به توسعه فرهنگ تاب‌آوری و برنامه‌ریزی مداوم برای مواجهه با طیف وسیعی از تهدیدات و فرصت‌ها بپردازند. این امر می‌تواند شامل استفاده از تحلیل‌های داده‌بنیان برای پیش‌بینی و شناسایی ریسک‌ها، به‌کارگیری رویکردهای نوآورانه در مدیریت منابع و توانمندسازی کارکنان برای انعطاف‌پذیری در برابر تغییرات باشد. همچنین، اجرای برنامه‌های آموزشی مداوم و همکاری‌های استراتژیک با دیگر بخش‌ها و شرکت‌ها می‌تواند در افزایش تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری سازمان‌ها در برابر شوک‌های اقتصادی نقش بسزایی داشته باشد.

تاب‌آوری سازمانی به توانایی یک سازمان برای پیش‌بینی، آماده‌سازی، پاسخ‌دهی و بازیابی از اختلالات و بحران‌ها اشاره دارد، همچنین تاب‌آوری را به‌عنوان یک فرا قابلیت در سطح سازمان‌ها معرفی کرد (Duchek, 2020). سازمان‌های تاب‌آور نه تنها قادر به ادامه فعالیت در شرایط بحرانی هستند، بلکه می‌توانند از این چالش‌ها به‌عنوان فرصت‌هایی برای نوآوری و رشد استفاده کنند (Linnenluecke, 2017). با این حال، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از سازمان‌ها هنوز به طور کامل به اهمیت تاب‌آوری پی نبرده‌اند و به جای اتخاذ رویکردهای پیشگیرانه، بیشتر به واکنش‌های کوتاه‌مدت اکتفا می‌کنند (Herbane, 2019).

بنابراین، پرسش اصلی این است که چگونه سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی می‌توانند تاب‌آوری خود را در مواجهه با بحران‌های اقتصادی و غیراقتصادی تقویت کنند؟ این مسئله نیازمند شناسایی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری سازمانی و بررسی راهکارهایی است که می‌تواند به بهبود این توانایی در بنگاه‌ها و سازمان‌های اقتصادی کمک کند.

آشنایی با مفهوم تاب‌آوری

تاب‌آوری (Resilience)، نخستین بار توسط هالینگ (۱۹۷۳) در حوزه بوم‌شناسی معرفی شد. وی آن را به‌عنوان پایداری کلی یک سیستم تعریف کرد و بین تاب‌آوری مهندسی که به توانایی سیستم‌هایی با یک تعادل برای بازگرداندن سریع وضعیت پیش از شوک اشاره دارد و تاب‌آوری بوم‌شناختی که به توانایی سیستم‌هایی با تعادل‌های چندگانه برای مقابله با بحران و تداوم در وضعیتی متفاوت مربوط است، تمایز قائل شد. با این حال، هر دو تعریف برای سیستم‌های پویا و اجتماعی - اقتصادی ناکافی و ایستا هستند. در نتیجه، اصطلاح تاب‌آوری تطبیقی برای توصیف سازگاری مثبت سیستم‌ها در حفظ وظایف اصلی خود درحالی‌که ساختار کلی خود را تغییر می‌دهند تا از بحران‌ها درس بگیرند و به جلو پیشرفت کنند، مطرح شد (Economic Resilience, n.d.).

مفهوم تاب‌آوری به طور چشمگیری در رشته‌های مختلف گسترش یافته است، زیرا نیاز به مدیریت اختلالات خارجی برای بقا و حفظ پایداری احساس می‌شود. در ادبیات، تاب‌آوری به شیوه‌های متفاوتی تعریف شده که به ماهیت چندوجهی و چندرشته‌ای آن بستگی دارد. این مفهوم که از اکولوژی الهام گرفته شده، به‌عنوان توانایی یک سیستم پیچیده برای بازیابی ثبات پس از مواجهه با اختلال توصیف می‌شود (Bhamra et al., 2011).

تاب‌آوری که در ابتدا در فیزیک مطرح شده، به توانایی یک سیستم برای حفظ ثبات و بازیابی پس از اختلال اشاره دارد. از دهه ۱۹۷۰، تاب‌آوری وارد حوزه‌های بوم‌شناسی، اقتصاد و دیگر زمینه‌ها شده است. مفاهیمی مانند تاب‌آوری مهندسی، تاب‌آوری بوم‌شناختی و تاب‌آوری اقتصادی تکامل یافته‌اند. نظریه تاب‌آوری دیدگاه جدیدی برای حفظ ثبات و بهبود قابلیت انطباق سیستم

اقتصادی ارائه می‌دهد که اهمیت عملی برای بهبود اقتصادی تحت تأثیر رویدادهای اضطراری بزرگ دارد. بیشتر پژوهشگران تاب‌آوری اقتصادی را از دیدگاه‌های مختلف مورد بحث قرار داده‌اند و عمدتاً بر روی مفهوم، روش ارزیابی و عوامل تأثیرگذار تمرکز کرده‌اند (Zhang et al., 2022). در ابتدا، مفهومی به نام «تاب‌آوری» در اقتصاد جریان اصلی وجود نداشت. این وضعیت تغییر کرد وقتی که رجیانی (۲۰۰۲) این مفهوم را به مطالعه اقتصاد فضایی وارد کرد و پس از آن تاب‌آوری اقتصادی به عنوان یک ابزار تحلیلی به‌طور گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفت. تحقیقات اولیه بیشتر بر توانایی مقاومت و بازتابی اقتصادها در برابر شوک‌های خارجی تمرکز داشتند. برای مثال، پایک و همکاران (۲۰۱۰) تاب‌آوری اقتصادی را به عنوان توانایی یک اقتصاد منطقه‌ای در حفظ وضعیت پیشین خود در برابر برخی شوک‌های خارجی تعریف کردند. با ظهور جغرافیای اقتصادی تکاملی، توجه محققان به ظرفیت‌های پویا و تکاملی اقتصادها در مواقع بحران جلب شد. محققان بر این باورند که تاب‌آوری شامل بازتابی موفق از شوک‌ها و همچنین تغییر و یافتن مسیرهای رشد جدید است که نشان‌دهنده توانایی تحول و ارتقاء است. دیگر محققان بر این باورند که تاب‌آوری اقتصادی را به عنوان توانایی تطبیقی و تنظیم پویا در سازگاری اقتصادی توصیف می‌کنند (Zhang et al., 2022). به‌طور کلی، اگرچه مفهوم یکنواختی برای تاب‌آوری اقتصادی در محافل علمی وجود ندارد، اما توافق عمومی بر سه قابلیت مهم آن وجود دارد: تحمل شوک‌های خارجی، پاسخ مثبت به آنها و سازگاری بلندمدت برای ایجاد مسیرهای توسعه نوین مورد اتفاق نظر است (Zhang et al., 2022).

تاب‌آوری در اقتصاد

از آنجا که بیشتر فرهنگ‌ها، تاب‌آوری را به عنوان توانایی بهبود سریع از اثر یک حادثه نامطلوب تعریف می‌کنند، اقتصاد تاب‌آور درباره عوامل بهبود، ابزارها، ظرفیت اقتصاد و بهبود اجتماعی - اقتصادی است؛ بنابراین، این به معنای توانایی اقتصاد تاب‌آور برای "جهش به عقب" است. در ادبیات اقتصادی، اصطلاح اقتصاد تاب‌آور حداقل در سه مفهوم استفاده شده است: (الف) توانایی بهبود سریع از یک شوک؛ (ب) تحمل اثر یک شوک؛ و (ج) اجتناب از شوک به‌طور کلی؛ بنابراین، می‌توانیم اقتصاد تاب‌آور را به عنوان اقتصادی تعریف کرد که توانایی بهبود یا تطبیق با تأثیرات منفی یا شوک‌های خارجی را به گونه‌ای دارد که از جامعه اقتصادی محافظت کند (Buheji, 2018).

برای مدت‌ها، رشد اقتصادی به عنوان نمادی از قدرت، آمادگی و توان بازتابی تلقی می‌شد. اما در بحث‌های اخیر پیرامون تاب‌آوری و بازتابی، مشخص شده است که اتکا به رشد تولید ناخالص داخلی به تنهایی برای مقابله با شوک‌های کنونی و آینده کافی نیست. تاب‌آوری اقتصادی به تدریج به عنوان یک اصل کلیدی برای تدوین سیاست‌هایی که به ثبات و رفاه توجه دارند، مطرح شده است. با این حال، تعریف موجود از تاب‌آوری اقتصادی هنوز به طور کامل توسعه نیافته و اغلب از رشد تولید ناخالص داخلی به عنوان معیار اصلی استفاده می‌شود. برای رسیدن به دیدگاه جامع‌تر، باید از چارچوب تولید ناخالص داخلی فراتر برویم و شاخص‌هایی را در نظر بگیریم که ابعاد اجتماعی و محیطی را نیز شامل شوند؛ امری که کمیسیون اروپا نیز بر آن تأکید کرده است. در این راستا، مؤسسات اقتصادی چارچوب نظری جدیدی را برای ارزیابی تاب‌آوری اقتصادها توسعه داده‌اند که هدف آن همسوسازی اقتصاد با مرزهای اجتماعی و زیست‌محیطی است. در راستای ارزیابی و مقایسه تاب‌آوری اقتصادی کشورها، این مؤسسات شاخص تاب‌آوری اقتصادی را طراحی کرده است. این شاخص به بررسی و مقایسه میزان تاب‌آوری اقتصادی ۲۵ کشور عضو اتحادیه اروپا در شش بعد اساسی تاب‌آوری سازماندهی شده‌اند: استقلال اقتصادی، آموزش و مهارت‌ها، تاب‌آوری مالی، حکمرانی، ظرفیت تولید و پیشرفت و انسجام اجتماعی (Economic Resilience, n.d.).

با اقتصاد تاب‌آور، می‌توانیم جوامعی توسعه دهیم که ذهنیتی برای آمادگی با مکانیزم‌های مقابله‌ای منحصربه‌فرد دارند. محققان از اقتصاد تاب‌آور برای ایجاد اهداف روشن و متمرکزی استفاده کرد که از پاسخ مثبت به رویدادهای منفی اجتماعی - اقتصادی با انعطاف‌پذیری بالا حمایت می‌کنند. اگر هدف ما اقتصادی است که توانایی بهبود سریع را داشته باشد، نیاز داریم که انعطاف‌پذیر بوده

و پس از تأثیر منفی یک شوک، قادر به بازگشت باشد؛ بنابراین، بخشی از تعریف اقتصاد تاب‌آور، ظرفیت آن برای مدیریت کسری‌های مالی ناگهانی یا مزمن یا نتایج غیرمنتظره اجتماعی - اقتصادی است (Buheji, 2018).

پس از جنگ‌های جهانی و آغاز جنگ سرد، کشورها به دلیل تنش‌های جدید به دنبال افزایش قدرت بودند. اقتصاد تاب‌آور به دولت‌ها و بخش‌های مختلف کمک می‌کند تا با منابع کمتر، تأثیرگذاری بیشتری داشته و ظرفیت جذب شوک اقتصادی - اجتماعی خود را افزایش دهند. به دلیل کاهش عمر سازمان‌ها، اقتصاد تاب‌آور اهمیت بیشتری یافته است. متوسط عمر شرکت‌ها از ۶۱ سال در ۱۹۵۸ به کمتر از ۱۸ سال در دهه دوم قرن ۲۱ رسیده است. عمر کوتاه سازمان‌ها در کشورهای در حال توسعه به دلیل ناتوانی در مقابله با شوک‌ها است. اقتصاد تاب‌آور به تقویت آمادگی برای تحول و مواجهه با چالش‌ها کمک می‌کند و فرصت‌های پنهان را نمایان می‌سازد (Buheji, 2018).

ارتباط تاب‌آوری و پایداری

تاب‌آوری، به‌عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در علوم مختلف، ارتباط تنگاتنگی با مفهوم پایداری دارد. این ویژگی که به توانایی بازیابی و انطباق با شرایط دشوار اشاره دارد، نیازمند استقامت و پشتکار در مواجهه با مشکلات و مخالفت‌هاست. پرینگز (۱۹۹۸) در مطالعات خود به همکاری مشترک اکولوژیست‌ها و اقتصاددانان اشاره می‌کند که از مفهوم تاب‌آوری برای بررسی پایداری حالت‌های مختلف در طبیعت بهره برده‌اند (Buheji, 2017).

در ادبیات علمی، دو دیدگاه اصلی در مورد تاب‌آوری وجود دارد. دیدگاه اول که توسط پیم (۱۹۸۴) مطرح شده، بر زمان لازم برای بازگشت یک سیستم آشفته به حالت اولیه تمرکز دارد. دیدگاه دوم که هولینگ (۱۹۸۶) آن را ارائه کرده، به میزان اختلالی که یک سیستم می‌تواند قبل از تغییر وضعیت خود جذب کند، می‌پردازد (Buheji, 2017).

این دو رویکرد، ابعاد مختلف تاب‌آوری را نشان می‌دهند و اهمیت این مفهوم را در درک پویایی سیستم‌های پیچیده، چه در محیط طبیعی و چه در جوامع انسانی، برجسته می‌سازند. مطالعه تاب‌آوری نه تنها به ما کمک می‌کند تا درک بهتری از مکانیسم‌های مقاومت و بازیابی سیستم‌ها داشته باشیم، بلکه می‌تواند در طراحی استراتژی‌های مؤثر برای مقابله با چالش‌های پیشرو در عرصه‌های مختلف زندگی نیز راهگشا باشد (Buheji, 2017).

نگرش سازمان‌ها به مفهوم تاب‌آوری

در حوزه سازمانی، ادبیات دو نگرش متفاوت نسبت به مفهوم تاب‌آوری سازمانی را ارائه می‌دهد.

نگرش اول: تاب‌آوری سازمانی را به‌عنوان توانایی بازگشت از شرایط غیرمنتظره و نامطلوب تعریف می‌کند. در این راستا، تلاش‌های آگاهانه و خودخواسته سازمان به‌منظور واکنش و بازسازی تناسب قوی باهدف جلوگیری و محدودکردن سیستم‌های ناکارآمد صورت می‌گیرد. این نوع تاب‌آوری که بر بازگشت به وضعیت عادی پس از بحران تأکید دارد، به‌عنوان نگرش واکنشی یا عملیاتی شناخته می‌شود (Suryaningtyas et al., 2019).

نگرش دوم: تاب‌آوری سازمانی را به‌عنوان توانایی سازمان برای جذب، توسعه قابلیت‌های جدید و ایجاد فرصت‌های اضافی برای رشد و انجام فعالیت‌های تحولی به‌منظور جلوگیری از اختلالات و چالش‌هایی که ممکن است بقای سازمان را تهدید کند، تعریف می‌کند. این دیدگاه که به‌عنوان نگرش استراتژیک مطرح است، فراتر از بازگشت و بازسازی پس از بحران عمل می‌کند. تاب‌آوری استراتژیک سازمانی به دلیل قابلیت‌های دینامیک خود در پیش‌بینی چالش‌های اختلال‌زا و دیگر بحران‌های غیرمنتظره، شکوفا می‌شود (Suryaningtyas et al., 2019).

هر دو نگرش تاب‌آوری استراتژیک و عملیاتی برای موفقیت سازمان ضروری هستند. تصمیم‌گیری در مورد اینکه آیا باید از نگرش عملیاتی یا استراتژیک برای تاب‌آوری سازمانی استفاده کرد، به سطح بلوغ سازمان بستگی دارد. این تحقیق به ارتباط بین بلوغ سازمان و تاب‌آوری عملیاتی و استراتژیک می‌پردازد.

رویکرد سازمان‌ها در مواجهه با مخاطرات

برای بقا در محیط‌های نامطمئن و دستیابی به موفقیت در آینده، سازمان‌ها باید قادر باشند که رویدادهای غیرمنتظره پیش از وقوع کشف و آن را مدیریت کنند. شرکت‌ها نیاز به توسعه ظرفیتی از تاب‌آوری دارند که به آن‌ها اجازه می‌دهد به طور مناسب به رویدادهای غیرمنتظره واکنش نشان دهند و از رویدادهایی که ممکن است بقای سازمان را تهدید کنند، به سلامت عبور کنند. تاب‌آوری با مفاهیمی مانند انعطاف‌پذیری، چابکی و پایداری متفاوت است. انعطاف‌پذیری به توانایی تنظیم سریع با تغییرات محیطی و چابکی به توانایی تشخیص سریع فرصت‌ها و تغییر جهت اشاره دارد. درحالی‌که انعطاف‌پذیری و چابکی برای مقابله با مشکلات روزمره ضروری هستند، تاب‌آوری برای مقابله با تهدیدات و بحران‌های غیرمنتظره اهمیت دارد. تاب‌آوری همچنین شامل جنبه‌ای از سازگاری است و به شرکت‌ها امکان می‌دهد که پس از بحران با استفاده از ابزار خرد، دانش و تجربیات قوی‌تر از قبل شوند، درحالی‌که پایداری به حفظ عملکردها علی‌رغم اختلالات اشاره دارد.

مدل‌های تاب‌آوری در جهان

مدل دوچک:

دوچک (۲۰۲۰) تاب‌آوری را به عنوان یک فراتوانمندی تعریف کرده و آن را به اجزای مختلف تقسیم می‌کند. بر اساس تحقیقات فرآیندمحور در زمینه تاب‌آوری، سه مرحله متوالی شامل پیش‌بینی، مقابله و سازگاری را مشخص کرده و قابلیت‌های کلیدی سازمانی را به هر یک از این مراحل اختصاص می‌دهند. به منظور درک بهتر عملکرد این قابلیت‌ها، از یافته‌های حوزه‌های مختلف تحقیقاتی مانند مدیریت تداوم کسب‌وکار، مدیریت بحران و مدیریت نوآوری بهره می‌گیرند. همچنین، به بررسی روابط و تعاملات میان مراحل مختلف تاب‌آوری و عوامل مؤثر بر آن می‌پردازند. نتیجه این تلاش، یک چارچوب مفهومی روشن و آگاهانه از تاب‌آوری سازمانی است که به درک عمیق‌تری از این پدیده و پویایی‌های مرتبط با آن کمک می‌کند. این چارچوب می‌تواند به عنوان گامی

اولیه در جهت شکل‌گیری نظریه تاب‌آوری عمل کند، مفاهیم کلیدی را سامان‌دهی کرده و روابط نظری میان آن‌ها را توضیح دهد. علاوه بر این، این چارچوب می‌تواند مبنایی برای عملیاتی کردن مفهوم پیچیده تاب‌آوری و انجام تحقیقات تجربی در آینده باشد (Duchek, 2020).

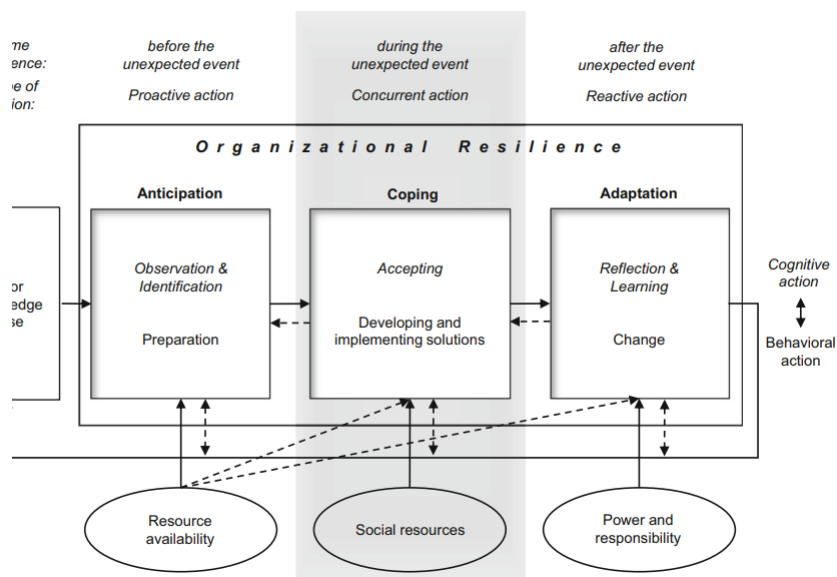
شکل ۱ چارچوبی را برای تاب‌آوری سازمانی نشان می‌دهد که به سه مرحله اصلی تقسیم می‌شود: پیش‌بینی^۱، مقابله^۲ و سازگاری^۳. هر مرحله شامل اقدامات و فرآیندهای خاصی است که قبل، در حین و بعد از یک رویداد غیرمنتظره رخ می‌دهند. در ادامه تحلیل و توضیحات مربوط به هر بخش آمده است:

۱. پایگاه دانش قبلی^۴

- این چارچوب با پایگاه دانش قبلی آغاز می‌شود که نمایانگر درک و درس‌های انباشته شده از تجربیات گذشته است. این دانش به مرحله پیش‌بینی^۵ منتقل می‌شود.

۲. پیش‌بینی (پیشگوییانه و پیشگیرانه) (اقدامات پیش‌فعال - قبل از بحران)

- مشاهده و شناسایی: شناسایی تهدیدات یا تغییرات بالقوه‌ای که ممکن است رخ دهند.

شکل ۱. مدل تاب‌آوری دوچک

- آماده‌سازی: بر اساس شناسایی خطرات، سازمان از طریق برنامه‌ریزی و تأمین منابع خود را آماده می‌کند. این مرحله شامل دسترسی به منابع^۶ است که پشتیبانی لازم را برای آمادگی در برابر خطرات آینده فراهم می‌کند.

۳. مقابله (اقدامات همزمان - در حین بحران)

- پذیرش: پذیرش وضعیت و درک اینکه یک بحران غیرمنتظره در حال وقوع است.

1 Prediction

2 Coping

3 Adaptation

4 Prior Knowledge Base

5 Anticipation

6 Resource Availability

- توسعه و اجرای راه‌حل‌ها: ایجاد استراتژی‌هایی برای مدیریت وضعیت در حین بحران و تدوین سناریوهای مختلف در مواجهه.
- منابع اجتماعی^۷: شبکه‌های اجتماعی، ارتباطات و همکاری‌ها که نقش مهمی در کمک به سازمان برای مقابله در این مرحله دارند.

۴. سازگاری (اقدامات واکنشی - پس از بحران)

- درس‌آموزی: ارزیابی آنچه که رخ داده است، بازبینی پاسخ سازمان و شناسایی درس‌های کلیدی.
- تغییر: تنظیم سیاست‌ها، استراتژی‌ها و ساختارها برای ادغام درس‌های آموخته شده و آمادگی برای آینده.
- قدرت و مسئولیت: ساختارهای سازمانی مرتبط با رهبری و تصمیم‌گیری که تسهیل‌کننده اجرای تغییرات هستند.
۵. اقدامات شناختی و رفتاری

- این نمودار شامل اقدام شناختی (فکرکردن، بازتاب، برنامه‌ریزی) و اقدام رفتاری (اجرای عملی و اقدام) است که نشان‌دهنده نحوه تفکر و رفتار سازمان‌ها در مراحل مختلف تاب‌آوری است.

۶. حلقه‌های بازخورد و تعاملات

- پیش‌بینی، مقابله و سازگاری با یکدیگر مرتبط هستند و با حلقه‌های بازخورد، سازمان می‌تواند استراتژی‌های خود را بر اساس درس‌هایی که در حین و بعد از بحران آموخته است، تنظیم کند. دسترسی به منابع، منابع اجتماعی و قدرت و مسئولیت در هر مرحله با هم تعامل دارند تا تاب‌آوری سازمان را تقویت کنند.

این مدل نشان می‌دهد که سازمان‌ها می‌توانند با یادگیری و تکامل مستمر، توانایی خود را برای مقابله با بحران‌های غیرمنتظره بهبود بخشند، از طریق اقداماتی که قبل، در حین و بعد از بحران انجام می‌شوند.

مدل تاب‌آوری در اقتصاد و شرکت‌های تعاونی و رویکرد الهام‌بخش^۸

مطالعات اخیر در زمینه تاب‌آوری کسب‌وکار، اهمیت ویژه‌ای برای طراحی مدل‌های تجاری انعطاف‌پذیر قائل شده‌اند. بیرچال (Birchall & Ketilson, 2009) با بررسی شرکت‌های تعاونی نشان داد که این مدل‌ها نه تنها در برابر بحران‌های اقتصادی مقاومت می‌کنند، بلکه به حفظ معیشت جوامع محلی نیز کمک می‌کنند. سوسنا و همکاران (۲۰۱۰) نیز تأیید کردند که مکانیسم‌های تاب‌آوری در مدل‌های کسب و کار، به ویژه در صنایع غذایی اسپانیا، منجر به عملکرد برتر در مقایسه با رقبا شده است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که تاب‌آوری در مدل کسب و کار، فراتر از صرفاً مقابله با چالش‌ها، به منبعی برای الهام‌بخشی و محرکی برای توسعه اجتماعی-اقتصادی تبدیل می‌شود. مدل‌های تاب‌آور با ترویج رفتار مثبت در مواجهه با مشکلات، ظرفیت سازمان‌ها را برای پاسخگویی به تقاضاهای متغیر افزایش می‌دهند و می‌توانند به عنوان الگویی برای اقتصاد تاب‌آور عمل کنند (Buheji, 2017).

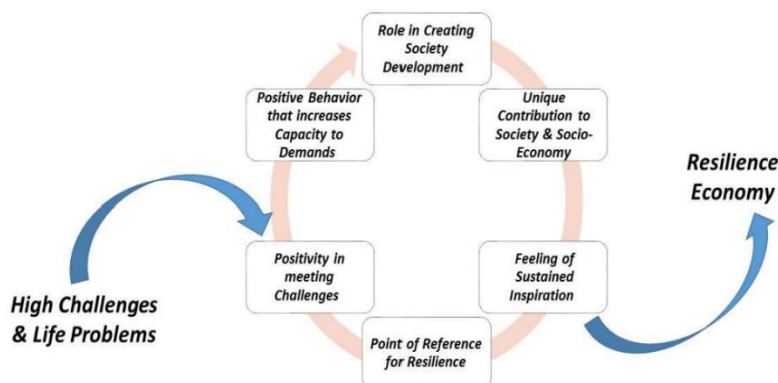
شکل ۲ بیانگر یک چرخه در تاب‌آوری اقتصادی است (Sosna et al., 2010). موارد به شرح ذیل مختصراً بیان شده است:

۱. چالش‌های بزرگ و مشکلات زندگی: نقطه شروع که نیاز به تاب‌آوری را ایجاد می‌کند.
۲. مثبت‌اندیشی در مواجهه با چالش‌ها: رویکرد سازنده به مشکلات.
۳. رفتار مثبت که ظرفیت پاسخگویی به تقاضاها را افزایش می‌دهد: توانایی سازگاری و رشد در شرایط دشوار.

⁷ Social Resources

⁸ Resilience model in the economy and cooperatives

۴. نقش در ایجاد توسعه جامعه: مشارکت در پیشرفت اجتماعی.
 ۵. مشارکت منحصر به فرد در جامعه و اقتصاد اجتماعی: ارزش آفرینی خاص برای جامعه.
 ۶. احساس الهام بخشی پایدار: ایجاد انگیزه مداوم در افراد و سازمان‌ها.
 ۷. نقطه مرجع برای تاب‌آوری: الگویی برای دیگران در مقاومت و سازگاری.
- اقتصاد تاب‌آور: نتیجه نهایی که از تعامل همه این عوامل حاصل می‌شود.
- شکل ۲ نشان می‌دهد چگونه یک سیستم اقتصادی می‌تواند با رویکردی مثبت و سازنده، از چالش‌ها به‌عنوان فرصتی برای رشد و توسعه استفاده کند و در نهایت به یک اقتصاد تاب‌آور تبدیل شود.

شکل ۲. چرخه تاب‌آوری اقتصادی

مدل اقتصاد چرخشی در تاب‌آوری

اقتصاد چرخشی رویکردی است برای جداکردن فعالیت‌های اقتصادی از تأثیرات منفی زیست‌محیطی تولید و مصرف که در تضاد با اقتصاد خطی حاکم است، جایی که مواد خام استخراج شده و به محصولات تبدیل می‌شوند که پس از استفاده توسط مصرف‌کننده به زباله تبدیل می‌شوند. ایده این است که شرکت‌ها و صنایع با معرفی سطح بالایی از تعامل و وابستگی منابع بین بازیگران مختلف (مانند تأمین‌کنندگان و مشتریان) ارزش را حداکثر کنند. به این ترتیب، استراتژی‌های اقتصاد چرخشی به دنبال بازسازی کسب‌وکارها و صنایع به‌عنوان سیستم‌های صنعتی با چرخه‌های بسته مواد هستند تا هدف حذف زباله و آلودگی، امکان‌پذیر کردن چرخه‌های زندگی چندگانه محصولات، و حداکثرکردن استفاده و ارزش نهفته محصولات و مواد و همچنین ظرفیت استفاده از منابع را محقق کنند (Kennedy & Linnenluecke, 2022).

هدف اقتصاد دایره‌ای ایجاد سیستم‌های صنعتی است که به طور عمدی و آگاهانه و طراحی شده، قابلیت بازسازی، تاب‌آوری و تجدید را داشته باشند. در این راستا، مدیران برای حداکثرکردن ارزش از مواد استخراج‌شده، به سه استراتژی کلیدی هدایت می‌شوند: کاهش چرخه‌های منابع از طریق بهبود کارایی، کند کردن چرخه‌ها با افزایش عمر مفید منابع، بسته نگه‌داشتن چرخه‌ها از طریق حذف زباله‌ها و بازیافت. این رویه‌ها باهدف حفظ اکوسیستم‌ها و تنوع زیستی طراحی شده‌اند و مصرف منابع تجدیدپذیر را در سطح یا پایین‌تر از نرخ‌های تجدیدپذیری دنبال می‌کنند (Kennedy & Linnenluecke, 2022).

این رویکرد نه تنها فشارهای ناشی از استفاده از زمین را کاهش می‌دهد، بلکه به ترمیم اکوسیستم‌های آسیب‌دیده از فعالیت‌های اقتصادی نیز کمک می‌کند. با تمرکز بر کاهش و حذف زباله‌ها و انتشار گازهای گلخانه‌ای از فرایندهای صنعتی، اقتصاد دایره‌ای به دنبال حفظ زباله‌ها در ظرفیت جذب اکوسیستم‌ها است. اجرای رویه‌های اقتصاد دایره‌ای، شامل ساخت‌وساز کارآمد، تولید غذای

پايدار و برنامه‌ريزي بهينه حمل‌ونقل، مي‌تواند به کاهش قابل‌توجهي در انتشار گازهاي گلخانه‌اي منجر شود (Kennedy & Linnenluecke, 2022).

منابع

- 2024 FM Resilience Index. (n.d.). <https://www.fm.com/resources/resilience-index>
- Akgün, A. E., Keskin, H., & Byrne, J. C. (2014). Complex adaptive systems theory and firm product innovativeness. *Journal of Engineering and Technology Management - JET-M*, 31(1), 21–42. <https://doi.org/10.1016/J.JENGTECMAN.2013.09.003>
- Bhamra, R., Dani, S., & Burnard, K. (2011). Resilience: The concept, a literature review and future directions. *International Journal of Production Research*, 49(18), 5375–5393. <https://doi.org/10.1080/00207543.2011.563826>
- Birchall, J., & Ketilson, L. H. (2009). *Resilience of the cooperative business model in times of crisis*. International Labour Organisation.
- Buheji, M. (2017). Understanding Mechanisms of Resilience Economy- Live Application on a Complex Business Model. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4(14). <https://doi.org/10.14738/assrj.414.3484>
- Buheji, M. (2018). *Understanding the power of resilience economy: An inter-disciplinary perspective to change the world attitude to socio-economic crisis*. Mohamed Buheji.
- Duchek, S. (2020). Organizational resilience: a capability-based conceptualization. *Business Research*, 13(1), 215–246. <https://doi.org/10.1007/S40685-019-0085-7/FIGURES/1>
- Economic Resilience. (n.d.). Retrieved October 16, 2024, from <https://sustainable-prosperity.eu/sustainable-prosperity/economic-resilience/>
- Hafele, J., Bertram, L., Demitry, N., Le Lannou, L.-A., Korinek, L., & Barth, J. (2023). *The Economic Resilience Index: Assessing the ability of EU economies to thrive in times of change*. <https://zoe-institut.de/>
- Herbane, B. (2019). Rethinking organizational resilience and strategic renewal in SMEs. *Entrepreneurship & Regional Development*, 31(5–6), 476–495. <https://doi.org/10.1080/08985626.2018.1541594>
- Kennedy, S., & Linnenluecke, M. K. (2022). Circular economy and resilience: A research agenda. *Business Strategy and the Environment*, 31(6), 2754–2765. <https://doi.org/10.1002/bse.3004>
- Linnenluecke, M. K. (2017). Resilience in Business and Management Research: A Review of Influential Publications and a Research Agenda. *International Journal of Management Reviews*, 19(1), 4–30. <https://doi.org/10.1111/IJMR.12076>
- Pike, A., Dawley, S., & Tomaney, J. (2010). Resilience, adaptation and adaptability. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 59–70. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsq001>
- Reggiani, A., De Graaff, T., & Nijkamp, P. (2002). Resilience: An Evolutionary Approach to Spatial Economic Systems. *Networks and Spatial Economics*, 2(2), 211–229. <https://doi.org/10.1023/A:1015377515690>
- Sosna, M., Trevinyo-Rodríguez, R. N., & Velamuri, S. R. (2010). Business Model Innovation through Trial-and-Error Learning: The Naturhouse Case. *Long Range Planning*, 43(2–3), 383–407. <https://doi.org/10.1016/J.LRP.2010.02.003>
- Suryaningtyas, D., Sudiro, A., Troena, E., & Irawanto, D. (2019). Organizational Resilience: As Mediating Effect of Organizational Culture and Organizational Performance. *Proceedings of the*

Proceedings of the 1st Sampoerna University-AFBE International Conference, SU-AFBE 2018, 6-7 December 2018, Jakarta Indonesia. <https://doi.org/10.4108/eai.6-12-2018.2286329>

The Economic Resilience Index - ZOE Institute for Future-fit Economies. (n.d.). Retrieved October 19, 2024, from <https://zoe-institut.de/en/publication/economic-resilience-index/>

Zhang, P., Huang, Y., Pan, S., Chen, W., Zhong, H., Xu, N., & Zhong, M. (2022). Does Resilience Exist in China's Tourism Economy? From the Perspectives of Resistance and Recoverability. *Sustainability*, 14(17), 10641. <https://doi.org/10.3390/su141710641>

اندیشکده صنعت
فناوری و اقتصاد

WWW.SAFATHINKTANK.IR